

CHEN DASHENG (derleyen), *Islamic Inscriptions in Quanzhou (Zaitun)*, çev. (İng.) CHEN ENMING, China (Ningia People's Publishing House, Fujian People's Publishing House) 1984.

Kitabın ilk kısmı 1-65 sayfaları arasındaki Çinçe kısım olup, 2 önsöz, bir giriş niteliğindeki sunu yazısı ile kitabın üçüncü kısmından oluşur. Bu üçüncü kısımda orijinal metinlerin Çinçe çevirisi ve açıklamalar yer alır.

Eserin ikinci kısmı, 66-111 sayfaları arasında yer almış olup, Çinçe olarak verilen kısmın İngilizce çevirisidir.

Üçüncü kısım orijinal metinlerden meydana gelir ve derleyen Chen Dasheng'in de ifade etmiş olduğu gibi, kitapta verilen Çinçe ya da İngilizce çeviri metinlerin kontrol edilmesini sağlar. Yine bu kısmın sonuna ilave edilmiş olan kitabelerin resimleriyle de Çinçe ve İngilizce metinlerle orijinal metinleri kontrol etme imkânı vardır.

Mezar yazıtları verilirken 4 grupta toplanmıştır:

- 1—Mezar taşlarında bulunanlar,
- 2—Pagoda şeklindeki türbenin kaplamalarında bulunanlar,
- 3—Altar üzerinde olanlar,
- 4—Türbe mezarların kubbelerinin pencere ya da kenar kısımlarında bulunanlar.

Mezar kayıtlarıyla ilgili olarak, Çinçe ve İngilizce metinlerde onların nelerde bulunduğu, hangi müzelerde korundukları, kayıtların bulunduğu türbelerin mimari özellikleri, kitabelerin ölçüleri, yazı stilleri, süslemeleri, orijinal metnin çevirisi, mezar ya da türbenin kime ait olduğu, ailesi, hangi hanedan zamanında yaşamış olduğu ve ölüm tarihi (Hicrî takvime göre ve Milâdî takvime göre ayrı ayrı verilmiştir), bazı dualar, bazı âyetlerden kısımlar (çevirileri) ve Chen Dasheng'in açıklayıcı notları bulunmaktadır.

Bu mezar yazıtlarının yoğun bir şekilde görüldüğü Quanzhou veya Kansu ve bugünkü adıyla Zaitun denen şehir Jjiang nehrî üzerinde kurulmuş bir yerleşim yeridir. Eserin önsözlerini takip eden sunu yazısından da anlaşılacağı gibi, burası halihazırda bir liman, bir ticaret merkezidir.

Ortaçağda (M. S. 8, 9, 10 ve 11. yüzyıllarda) burada kapkacak, demir, bakır vs. ticareti yapılmaktaydı. Ticaret maksadıyla şehre gelen yabancı tüccarların hemen pek çoğunu Arabistan, İran ve Orta Asya'dan buralara gelmiş tüccarlar teşkil etmekteydi, ve onlar genellikle müslümandılar. Yerli halk onların inançlarına saygı gösterdi. Bu tüccarların bir kısmı buralarda kalıp yerleştiler. Buralarda yerleşenlerin çoğu Yemen, Hemedan, Tebriz, İsfahan, Buhârâ gibi kentlerden gelmişlerdi. Bunlar kendi müesseselerini kurdular, Çinçe öğrendiler, yerli halkla kaynaştılar, oranın kızlarıyla evlendiler ve yeni bir milleti, Hui'leri meydana getirdiler. Ölenleri oralarda gömüldü. Mezar yazıtlarından bunların özellikle Kansu'nun güney kapısı bölgesinde yerleşmiş olduklarını belirleyebiliyoruz.

Biz, mezar yazıtları sayesinde Çinde yerleşmiş müslümanların sosyal ve ekonomik yönden o yörede oynadığı rol, İslâmiyetin yayılışı, müslümanların daha çok nerelerde yaşadığı, Kansu'daki 10 yıl isyanı ile oradaki müslümanların kendi aralarındaki kavgalar arasında bir bağ olup olmadığı, onların nasıl Çince öğrendikleri, Çin takvimini nasıl kullandıkları, mahallî halkın âdet ve geleneklerine karşı takındıkları tavırı, ve aralarındaki evlilikleri ve Hui milletinin nasıl meydana geldiğini öğrenebiliyoruz.

İslâm tarihçilerinin Çindeki müslümanlar hakkında pek bilgi vermedikleri düşünülürse, yukarıda öğreneceğimiz konuların yanı sıra bu konudaki nadir kaynaklardan biri olması açısından da bu kitap önem kazanmaktadır.

Pof. Dr. ESTİN KÂHYA